Reconstrucció de les col·laboracions entre comunitat i universitat: principals reptes del sud global

Sonali Mukherjee
Rajesh Tandon [1]

Introducció

En un moment en què tot el món, i sobretot la regió d'Àsia-Pacífic, viu en un clima d'incertesa a causa de la crisi econòmica, política i ecològica, es fa més evident que mai la necessitat de canalitzar la base de recursos de coneixement en benefici dels segments pobres i marginats de la societat. Des de la seva creació l'any 1946, la UNESCO ha destacat insistentment la importància de l'educació superior en el desenvolupament de les societats i, durant els darrers anys, ha augmentat la seva implicació en el foment d'un desenvolupament sostenible i de la cultura de la pau. (II Conferència Mundial sobre l'Educació Superior al Segle XXI: Visió i Acció, celebrada a la seu de la UNESCO a París el mes juliol de 2009).

En el procés de creació de la societat progressista, els valors econòmics han fet forat en totes les institucions de la societat. En aquest context, la noció formalista d'economia propugnada per Karl Polanyi és la que millor descriu la societat dominada pel mercat actual. Les institucions d'educació superior estan també sotmeses a les forces del mercat. L'educació s'ha convertit pràcticament en una mercaderia, que es pot intercanviar segons paràmetres econòmics i utilitzar en benefici de l'individu en lloc del conjunt de la societat. L'estudiant assumeix ara el paper d'un client en lloc d'un amant del coneixement. A més a més, les fronteres geogràfiques ja no són una barrera per arribar a estudiants potencials. Les universitats del nord obren campus al sud o col·laboren amb altres institucions o franquícies per impartir els seus cursos amb la seva marca, però sense implicar-se en els complexos processos administratius de cada país.

L'educació superior ha esdevingut una forma de negoci arreu del món. És una mena de transacció comercial, que ha experimentat un creixement del 7% anual des de finals dels anys noranta. Tant és així que fins i tot les empreses privades han fet la seva entrada al negoci de l'educació per treure'n profit. Els beneficis són tan elevats que moltes universitats controlades pel govern reclamen més

independència a l'administració pública. En molts països, entre els quals trobem l'Índia, el govern controla el model de taxes, que sol fixar-ne de més altes per als estudiants estrangers, fet que genera una gran preocupació entre nombrosos sectors. La conseqüència és que moltes universitats han creat itineraris específics per a alumnes estrangers i, per atreure aquest nou mercat, ofereixen cursos dissenyats segons els requisits internacionals i recorren a les estratègies publicitàries més convincents (Kaul, 2006).

Com que el negoci de l'educació genera beneficis, les institucions educatives ara intenten captar estudiants, sobretot estudiants estrangers, fent ús d'un ampli ventall d'estratègies de màrqueting. Moltes delegacions d'universitats i institucions d'educació superior han desembarcat a l'Índia des del Regne Unit, Estats Units, Austràlia, Canadà i la Unió Europea amb la intenció de buscar oportunitats per segellar col·laboracions i iniciatives conjuntes. Es tracta d'una tendència preocupant, ja que ofereixen cursos en què l'única prioritat és produir graduats amb les competències que demana el mercat. Aquestes competències serveixen als graduats per obtenir salaris més elevats al mercat internacional, però en canvi és un model poc sostenible per a la comunitat local. Aquest tipus particular de "fuga de cervells" s'emporta els estudiants més brillants dels països del sud i fa impossible que els centres per a la resta d'alumnes del país puguin competir amb les universitats del nord.

Durant els darrers dos anys, hi ha hagut una certa sensació d'urgència per reformar l'educació superior a l'Índia. Arran de la creixent comercialització del sector, hem estat testimonis d'una mercantilització dels continguts i de la pedagogia: els continguts són cada vegada més professionals, pensats per assolir competències específiques, mentre que la pedagogia és de curta volada i prioritza l'aprenentatge memorístic, mancat de perspectiva històrica i context (Tandon, 2008). L'educació superior ha de deixar de ser un bé privat per esdevenir un bé social públic, per contribuir des d'aquesta posició al desenvolupament sostenible. Històricament, l'educació superior ha tingut com a objectiu fomentar la recerca i la formació. La creació de coneixement ha estat una de les principals funcions d'aquestes institucions. Ara bé, la pedagogia ortodoxa ha de deixar pas a pedagogies més engrescadores, que permetin als estudiants aprendre a través de la implicació activa a les seves comunitats, adquirint coneixements amb la pràctica.

Les universitats actuals afronten l'obligació de crear ciutadans responsables que facin els passos necessaris per construir una societat democràtica i desenvolupada. Els ràpids avenços en ciència i tecnologia són una responsabilitat més que les

universitats han d'afegir a la seva llista de deures: han de crear ciutadans competents des d'un punt de vista tècnic capaços d'enfrontar-se a l'economia mundial i els canvis globals que ens reservi els futur. A més a més, han de mantenir el compromís social d'eliminar la desigualtat i les injustícies socials. Això implica que cal enriquir qualitativament l'educació universitària, perquè, si no ho fem, els estudiants seran incapaços d'assumir el repte de crear una societat lliure i justa. Aquesta constatació reafirma la necessitat d'establir una aliança entre la universitat i la comunitat. En aquests moments, existeixen ja nombroses xarxes d'aquest tipus i diverses universitats participen en projectes de recerca vinculats amb la comunitat. Per això, creiem que seria interessant analitzar breument les grans xarxes del sud que treballen amb el model de col·laboració comunitat-universitat. Aquesta reflexió ens permetria posar sobre la taula dos aspectes importants: d'una banda, els obstacles per dur a terme una negociació beneficiosa per a totes dues parts i, de l'altra, la millor manera d'estimular les energies creatives de tots els que treballen amb la comunitat o dels acadèmics que intenten crear polítiques per al futur.

La col·laboració comunitat-universitat implica un procés d'intercanvi de coneixements entre dues parts. Està indestriablement lligada a la reciprocitat en l'aprenentatge, al fet de compartir experiències pràctiques i a l'impuls conjunt del desenvolupament social i humà. Aquesta col·laboració és beneficiosa per a totes dues parts. En el cas dels acadèmics, els obre noves vies de recerca i els dota de bons exemples, que poden introduir a la docència. Pel que fa als estudiants, aquest aprenentatge és positiu perquè els ajuda a assimilar millor els coneixements i a entendre la importància de la relació entre comunitat i universitat.

El paper d'aquesta mena d'aliances és reduir les distàncies entre els diferents actors que participen en el procés de desenvolupament, amb l'objectiu d'afrontar temes com ara la millora de les condicions de vida, el desenvolupament sostenible i els drets humans dels ciutadans que viuen al marge de la societat. Les persones desafavorides o oprimides també poden participar en el procés de governança o en la defensa dels seus drets com a ciutadans, però això només és possible si formen part d'una societat civil forta. Cal crear un espai perquè veus divergents puguin expressar la seva opinió sobre diferents temes. La igualtat d'oportunitats i l'aplicació dels drets humans són garanties d'una ciutadania millor. Per aquest motiu, els actors que participen en les iniciatives de desenvolupament, com el govern, les universitats i les organitzacions de la societat civil, estan cada vegada més implicats en col·laboracions conjuntes, que permetin millorar la qualitat i

garantir l'èxit dels diferents models de desenvolupament.

La recerca multidisciplinària o interdisciplinària és un model emergent a les universitats i als instituts d'educació superior, que apareix amb l'objectiu de desenvolupar un sistema de recerca que beneficiï la població en general en lloc dels acadèmics. Així, és cada vegada més habitual veure com els projectes individuals deixen pas a iniciatives col·laboratives. Des del món acadèmic s'està treballant amb organitzacions de la societat civil per generar coneixement que susciti canvis socials, econòmics i polítics a les comunitats. Aquesta nova dinàmica permet a les organitzacions de la societat civil articular la seva opinió i influir en les polítiques adreçades a millorar les condicions de les comunitats marginades a través del món acadèmic, una funció que no podien exercir abans, ja que no eren una font reconeguda de coneixement, un paper reservat exclusivament a les institucions educatives. Els acadèmics, per la seva banda, tenen accés a coneixements empírics obtinguts sobre el terreny, uns coneixements que ara tenen més pes en l'elaboració i l'aplicació de polítiques.

L'articulació i la creació de bases de coneixement ha fet un gran salt endavant gràcies a les col·laboracions impulsades conjuntament. El coneixement ja no és només cosa del món acadèmic. Atès que el coneixement és la base per crear canvis socials, totes les formes de coneixement, també el coneixement indígena, han trobat un espai propi al camp del desenvolupament. Tota aquesta informació, que abans no era al nostre abast, ara és valorada i curosament preservada. El coneixement de la població indígena, també al nord global, ha estat de gran ajuda per crear diverses aproximacions sostenibles al desenvolupament.

El model col·laboratiu implica membres de la comunitat, organitzacions de la societat civil, el món acadèmic i institucions polítiques. Totes les parts aporten els seus coneixements i comparteixen la responsabilitat d'avançar en la comprensió d'un determinat fenomen i d'integrar els coneixements en l'acció per millorar el benestar dels membres de la comunitat i fomentar el desenvolupament sostenible. La possibilitat de comptar amb coneixements de fonts diverses per abordar problemes socials complexos augmentarà la confiança general i reduirà les distàncies culturals entre els diferents actors. Amb el pas del temps, les aspiracions i el compromís dels ciutadans han canviat. La col·laboració entre la comunitat i la universitat és una bona modalitat, que permet millorar el món en què vivim en consonància amb les aspiracions dels ciutadans (Pant, 2010).

Segons el professor Lean Heng Chan de la Universitat Sains Malaysia (Penang,

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

Malàisia), l'educació superior pot tenir i ha de tenir un paper cabdal en el procés de formació d'estudiants compromesos socialment, tant a la feina com a la seva vida personal. Cal desvetllar en els estudiants la preocupació per construir un present i un futur més humà i sostenible. A través de la docència, els professors poden ajudar-los a explorar la seva visió del món no només com un fet objectiu inqüestionable, sinó com a part del seu entorn, i treballar per trobar solucions que garanteixin alternatives constructives.

Es multipliquen les iniciatives de col·laboració

Les institucions d'educació superior s'obren a l'exterior i esdevenen més poroses i receptives a les diverses cultures de fora d'aquest món. Cada vegada són més les persones que tenen accés a l'educació i que cursen estudis a la universitat i, per tant, és imperatiu que aquestes institucions adoptin una actitud socialment responsable. En aquests moments, es dediquen bàsicament a la docència i a la recerca i participen en alguns programes col·laboratius de desenvolupament. En el món globalitzat en què vivim, des d'aquestes instàncies s'ha fet evident la necessitat de prendre part en projectes de recerca compartits amb la comunitat i la societat civil per tenir un paper realment transformador. La diversitat de cultures, valors i religions del món actual n'augmenta la complexitat i ens planteja nombrosos reptes. El fet d'haver de treballar amb aquesta diversitat a vegades alenteix tot el procés de desenvolupament, però un cop es trenca la barrera el camí escollit es fa més transitable. La combinació de les idees dels diferents participants ajuda a tirar endavant les iniciatives.

Les col·laboracions comunitat-universitat s'han concretat a la pràctica en diversos models, com ara les activitats d'extensió, l'aprenentatge servei, les beques socials i la recerca basada en la comunitat al sud global. Els exemples de col·laboració participativa en el camp de la recerca que trobem al nord global, amb un intercanvi de coneixements i recursos entre la comunitat i la universitat per dissenyar programes de desenvolupament, han posat de manifest l'èxit d'aquesta nova manera de treballar. Iniciatives d'aquesta regió, com ara GACER (Global Alliance on Community Engaged Research), Living Knowledge Network, The Talloires Network i GUNI (Global Universities Network for Innovation), obtenen uns resultats fantàstics. Totes aquestes xarxes s'esforcen per millorar la col·laboració entre comunitat i universitat a escala global. A més, reforcen l'organització base mitjançant un enriquiment de la base de coneixement i una millora de la capacitat per fer front a diversos problemes socials, econòmics i ecològics de gran complexitat.

Al nord, fa molts anys que nombroses institucions d'educació superior i altres actors promouen activament aquestes col·laboracions. Al sud, en canvi, aquest tipus d'iniciatives proactives es troben encara en una fase molt embrionària. Tanmateix, podem afirmar que el sud recull poc a poc en testimoni del nord en aquest àmbit.

Estudi d'un cas pràctic de l'Índia

La Society for Participatory Research in Asia (PRIA), una organització de la societat civil amb seu a Nova Delhi, ha col·laborat amb el Mountain Development Research Centre de la Universitat Hemwati Nandan Bahuguna Garhwal (HNBGU) de Srinagar (Uttarakhand).

La HNBGU té la seu a Srinagar, al districte Pauri Garhwal de l'estat indi d'Uttarakhand. Compta amb dos campus, un a Paruri i l'altre a Tehri Garhwal. És una institució d'educació superior amb més de 180 centres adscrits que té jurisdicció sobre més de set districtes de la regió. Està considerada una de les deu millors universitats del país.

El programa de vincles acadèmics del PRIA pretén implicar les institucions d'educació superior en la recerca basada en la comunitat en aquells àmbits que permetin avançar en la direcció dels objectius de desenvolupament i contribuir al bé comú. Amb aquesta meta, va proposar-se crear una plataforma conjunta amb aquestes institucions, per tal d'orientar les activitats de docència i recerca vers el servei a la comunitat i crear un pont entre la comunitat i els responsables de dissenyar les polítiques del futur.

El procés per iniciar una col·laboració amb la HNBGU per fomentar les activitats de recerca basades en la comunitat van començar a principis de l'any 2004. En aquell moment, el PRIA va signar un acord de col·laboració amb el Departament d'Administració d'Empreses de la HNBGU en relació amb el desenvolupament d'Uttarakhand. El 2005 es va crear un comitè específic sota els auspicis del vicerector. El comitè va decidir crear un centre anomenat Natural Harnessing Resource Centre (NHRC) per tirar endavant el projecte. Més endavant canviaria de nom i passaria a anomenar-se Mountain Development Research Centre (MDRC).

L'MDRC va néixer amb la voluntat d'estimular la recerca basada en les necessitats (definides a partir de la comunitat local) des de la universitat. L'objectiu prioritari del centre era canalitzar la recerca universitària als departaments de desenvolupament rellevants per tal d'aprofitar els resultats de la recerca dels

estudiants a l'hora de dissenyar polítiques.

Amb el temps es va ampliar l'àmbit d'actuació de l'MDRC i es van introduir nous mètodes de treball per augmentar l'efectivitat de les actuacions. Així, a més de fer arribar la recerca universitària als departaments, l'MDRC aborda ara també directament els problemes de la comunitat. Aquesta és la segona fase del projecte, que pretén començar a treballar entre la gent. L'objectiu és intentar garantir el compliment dels drets existents. A la tercera fase, encara en estat embrionari, l'MDRC provarà d'intercedir amb el govern per aconseguir nous drets, com ara, donar un percentatge dels beneficis de la companyia a les persones afectades per qualsevol projecte del camp de l'energia hidràulica.

A banda dels tallers de formació, l'MDRC organitza trobades entre les persones afectades i el govern. A més, commina els departaments governamentals a respondre les preguntes de la gent en múltiples sessions.

L'aproximació basada en les necessitats forma part dels criteris utilitzats per decidir els temes tractats als programes de grau i postgrau mitjançant la implicació de l'MDRC. Els estudiants d'antropologia i ciències ambientals tenen contacte directe amb els problemes reals en el marc de les assignatures i interactuen amb la comunitat. Aquesta part de l'assignatura es té en compte en l'avaluació i, per tant, els estudiants se la prenen molt seriosament.

Fins ara, han rebut invitacions per impartir classes a la universitat 10 membres de la comunitat local, entre els quals trobem persones que viuen al bosc. A les seves intervencions han abordat temes com la silvicultura, l'agricultura, les indústries, la biodiversitat o la vegetació, entre d'altres. Amb aquesta col·laboració, s'ha fet un salt endavant molt important per integrar els coneixements tradicionals a la pràctica docent habitual. En aquesta mateixa línia, la universitat va oferir una plaça de docent a Jag Mohan Junglee, la primera persona que va plantejar la idea del bosc mixt. I Narayan Singh Negi, ecologista i activista social, va rebre també la invitació de la universitat i va rebre un homenatge per les seves aportacions i el seu servei a la societat.

El PRIA va aportar al projecte la seva experiència en la introducció del mètode de la recerca participativa a la universitat, un paper cabdal, ja que aquesta va ser l'eina utilitzada per implicar la comunitat en la generació de coneixement i va servir per posar sobre la taula molts elements de la saviesa tradicional que fins aleshores no es tenien en compte. A més a més, aquest mètode també ha permès descobrir

persones que dominen o han desenvolupat mètodes tradicionals per preservar la natura i la comunitat.

Una de les principals raons que explica l'èxit del centre és el bon nom que s'ha guanyat entre la ciutadania gràcies als seus esforços constants i sincers a favor del desenvolupament de la regió i de la gent que hi viu. La cultura de treball dels dos participants i la perspectiva acadèmica aplicades han ajudat a difondre el tipus de feina que duu a terme el centre. A més, gràcies al segell de la universitat, no ha estat difícil tenir accés als representants del govern.

University Extension Network de les universitats de la Commonwealth, Àfrica

L'ACU University Extension Network ofereix un fòrum per intercanviar bones pràctiques en el camp de les activitats de col·laboració amb la comunitat, ajuda a difondre coneixements i estratègies per a la gestió de projectes entre els membres de l'ACU i fa circular notícies destacades i oportunitats de col·laboració. La xarxa va néixer l'abril de 2008 a instàncies de la Universitat de Ghana i compta amb 500 membres individuals. Mentre que moltes institucions defineixen aquestes activitats com a compromís amb la comunitat, altres parlen de contacte amb la comunitat; n'hi ha d'altres que se centren en la mobilització de coneixement o la difusió de la recerca. L'ACU Extension Network dóna cobertura a un ampli ventall d'activitats dins aquest gran espectre. La xarxa compta amb el suport del programa Development Partnerships in Higher Education (DelPHE), impulsat pel British Council, amb el suport de l'ACU i el finançament del Departament de Desenvolupament Internacional del Regne Unit.

Les xarxes d'extensió inclouen persones i organitzacions que normalment treballen fora del sector de l'educació superior. Entre aquests grups hi podem trobar organitzacions de la societat civil i ONG, administracions locals, indústries, petites i mitjanes empreses, agències de desenvolupament i fundacions benèfiques o altres organitzacions internacionals o nacionals. La interacció sostinguda, formalitzada i productiva amb altres sectors de la societat és un dels objectius principals del programa d'extensió universitària.

Els coneixements difosos són útils per a moltes comunitats. S'aborden temes i disciplines que tenen un gran impacte en el desenvolupament de les comunitats. Així, per exemple, bona part de les activitats d'extensió estan pensades per millorar les eines a disposició dels ciutadans en regions rurals i en l'activitat agrícola. En

aquests casos, les universitats treballen amb les comunitats rurals i difonen coneixements sobre sostenibilitat mediambiental, tècniques agrícoles, principis d'emprenedoria, màrqueting i distribució, enginyeria hidràulica i sanejament, entre altres temes rellevants per aquests col·lectius. Per fer-ho, poden recórrer a diferents mètodes: programes de formació, seminaris, projectes cooperatius o difusió de materials d'aprenentatge.

Molts experts en matèria d'extensió afirmen que aquest procés ha de ser bidireccional. Els actors de les comunitats rurals també poden proporcionar informació de gran interès a les institucions d'educació superior en relació amb els problemes que han d'afrontar els agricultors i les comunitats, la qual cosa pot servir al seu torn per modelar les prioritats universitàries. Aquest diàleg pot ajudar les universitats a entendre millor les necessitats de desenvolupament de la seva regió i adoptar un paper més actiu per donar-hi resposta.

Sud-àfrica

El professor Frederick Fourie (rector i vicepresident, Universitat de Free State, Bloemfontein, Sud-àfrica) va parlar del concepte de compromís en una conferència titulada "Cap a una pràctica acadèmica compromesa a Sud-àfrica: deures principals i secundaris de la universitat". La universitat compromesa pot ser una manera constructiva de contextualitzar les universitats sud-africanes. Una universitat només pot complir les seves principals obligacions perquè compta amb una base d'acadèmics, un grup d'intel·lectuals independents que es formula preguntes difícils per avançar en el coneixement, però necessitem que la universitat estigui també compromesa, que utilitzi les seves capacitats i funcions acadèmiques per millorar les condicions de la seva regió, país i continent, ajudant, en aquest cas particular, a eradicar l'empremta del subdesenvolupament, la pobresa, el colonialisme i l'apartheid. Cal tenir clar que el compromís amb la comunitat és una part important de la transformació de la societat i de l'autèntica transformació de la universitat. Podem parlar així de "compromís transformador".

Una de les estratègies adoptades per la Universitat de Free State (UFS) que cal destacar és la creació de marcs clau per al compromís comunitari. L'objectiu principal d'aquests marcs és crear "espais" col·laboratius capacitadors en què docents, estudiants i participants externs puguin trobar-se per fer possible una interacció productiva, multidisciplinària i multisectorial. Un d'aquests marcs clau és el Mangaung University of the Free State Partnership Programme (MUCPP), un programa que la universitat va posar en marxa l'any 1991.

Malàisia, Universitat Sains Malaysia (Penang)

La Universitat Sains Malaysia (USM) manté un ferm compromís amb la construcció d'una societat caracteritzada per un lideratge dinàmic i cívic com a part de la seva responsabilitat cívica i social. La institució destina cada vegada més recursos i instal·lacions de recerca per contribuir a impulsar canvis a la comunitat d'una manera relativament ràpida i amb estratègies que garanteixin un compromís profund i de llarg recorregut a l'educació superior. La universitat treballa amb dos grans tipus de projectes. D'una banda, trobem iniciatives impulsades a través d'associacions d'estudiants i activitats no curriculars. Les activitats organitzades conjuntament amb el sindicat d'estudiants de la USM normalment són iniciatives més àmplies i multidisciplinàries pel que fa a la participació de professors i estudiants. D'altra banda, hi ha un segon grup d'iniciatives promogudes per acadèmics. Normalment estan relacionades amb la matèria de les disciplines i poden comptar amb la implicació dels estudiants o no. En el cas de les iniciatives en què participen estudiants de grau, es fa un esforç conscient per convertir la comunitat en una classe, per tal d'aprendre lliçons de la vida. A més, com que els programes incorporen components de recerca, pedagogia o activitats extracurriculars, a vegades requereixen la intervenció de diferents estaments de l'organització de la universitat. Pel que fa a l'estructura, la USM, conscient de les possibles mancances en els apartats de documentació o seguiment de l'impacte i l'efectivitat de les iniciatives, ha decidit crear una oficina específica per a la col·laboració entre universitat i comunitat, sota el control del vicerector adjunt, responsable de la col·laboració entre indústria i comunitat. L'oficina té la responsabilitat de planificar i aplicar iniciatives comunitàries multidisciplinàries impulsades des de la universitat i és el punt de referència de totes les activitats d'aquesta mena. A més a més, l'oficina actua com a centre de coordinació i documentació de totes les iniciatives relacionades amb la comunitat dutes a terme per facultats i instituts de recerca. La USM va organitzar la primera conferència sobre la col·laboració universitat-comunitat del continent asiàtic, que es va celebrar el mes de novembre de 2009.

Veneçuela, Universitat Metropolitana

La Universitat Metropolitana de Caracas entén el compromís cívic com un procés d'aprenentatge mutu. Per això, treballa amb l'objectiu de construir projectes conjunts i de promoure la participació popular a l'hora de fer front als problemes que afecten la comunitat de què forma part la institució. La universitat ha segellat

el seu compromís cívic com a part de la seva política estratègica mitjançant la creació d'una política d'ampli abast anomenada Iniciativa de Capital Social. L'objectiu últim d'aquest projecte és impulsar el desenvolupament de la comunitat mitjançant l'adopció d'un model educatiu que fomenti la reciprocitat en la manera com les universitats interactuen amb les comunitats. En aquests moments, el compromís cívic no compta amb un suport explícit a la política estatal en matèria d'educació superior.

Els grans reptes

Diversos estudis han documentat la necessitat de la recerca col·laborativa, feta per i per a la gent, amb el suport i la col·laboració d'"experts". Han posat àmpliament de manifest que el coneixement en acció i el coneixement per a l'acció han estat importants per trobar solucions als problemes de les societats i les comunitats (Tandon, 2002). Les institucions d'educació superior han d'allunyar-se de la docència ortodoxa: tant professors com estudiants han de començar a treballar amb l'aprenentatge empíric a partir de les situacions reals. Aquesta evolució és ja una realitat. Així, veiem que alguns mètodes d'aprenentatge que fins fa poc estaven fora de les prioritats acadèmiques aconsegueixen fer-se un lloc als programes d'estudis de les institucions d'educació superior. Aquestes institucions són cada vegada més conscients de la seva responsabilitat envers la societat. Poc a poc les col·laboracions comunitat-universitat han obert forat a les universitats del nord global i ara les universitats del sud global segueixen el mateix camí. El procés de creació de xarxes no s'atura.

Actualment, el tema que més debat genera és definir les estratègies per construir col·laboracions productives entre comunitat i universitat. Els exemples presentats als apartats anteriors han hagut de superar nombrosos reptes abans no han pogut arribar a configurar un projecte beneficiós per a totes dues parts. A continuació, hem recollit uns quants d'aquests reptes perquè serveixin de lliçó per continuar avançant.

El sud global ha de fer front a nombrosos reptes per aconseguir avançar en la implantació de col·laboracions universitat-comunitat.

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

1. Moltes universitats del sud global encara mantenen una aproximació tradicional al coneixement: el coneixement és un terreny reservat als acadèmics i el coneixement de la comunitat no rep cap mena de reconeixement. Amb aquest plantejament, les

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

col·laboracions amb la comunitat són unidireccionals, ja que només la universitat produeix un coneixement, que aleshores transfereix. No es fomenta la producció conjunta de coneixement amb la comunitat. En aquest cas, ens trobem davant una limitació epistemològica, en

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

què es deslegitima el coneixement indígena i el coneixement generat a través d'accions comunitàries. Aquest és el principal repte que cal superar al sud global.

2. El segon gran repte es desprèn del primer. La universitat no assumeix la seva

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

responsabilitat envers la societat en general per les funcions educatives i de creació de coneixement que té encomanades. L'elecció dels temes de recerca i les assignatures que s'imparteixen no es basa en les necessitats de la comunitat. Així, mentre que sí que es tenen en compte

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

les necessitats de les empreses no passa el mateix amb les de la comunitat. En definitiva, la universitat no assumeix la seva responsabilitat social en matèria de recerca i docència, i les decisions d'aquest àmbit es regeixen per les forces del mercat.

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

3. Les comunitats del sud global i la societat civil no valoren les col·laboracions amb el món acadèmic. Hi ha una llarga història de desconfiança entre totes dues parts que encara no s'ha abordat. Cal conscienciar la societat civil i els líders de les comunitats sobre

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

les aportacions que poden fer les universitats per ajudar-los a assolir les seves demandes.

4. Les institucions acadèmiques i les universitats del sud global estan sotmeses a una pressió cada vegada més gran per adaptar-se als sistemes de classificació

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

mundials. Aquests sistemes que no tenen en compte les col·laboracions amb les comunitats i valoren bàsicament les contribucions a la recerca teòrica, segons l'opinió d'altres especialistes del mateix àmbit. L'avaluació a càrrec de la comunitat no té cabuda en

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

aquesta classificació. Cal dissenyar nous sistemes de classificació de les universitats que tinguin en compte la col·laboració amb les comunitats.

5. Les agències de finançament de la recerca en ciències socials tenen una mancança endèmica de fons, i els pocs recursos

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

que reben solen destinar-se a projectes de recerca que allunyen les universitats i els investigadors de les comunitats. Mentre que les empreses tenen els recursos necessaris per dur a terme la recerca que els interessa, els fons per a la recerca basada en la comunitat són

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

molt escassos al sud global.

6. Els sistemes de promoció dins les universitats no tenen en compte el factor de la implicació amb la comunitat. Així, encara que els estudiants i els professors d'una universitat o departament vulguin treballar en col·laboracions

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

d’aquesta mena, els seus esforços no es veuen recompensats amb ascensos o reconeixements. Cal reformar els sistemes de promoció i reconeixement de les universitats del sud global per incloure criteris que facilitin la implicació dels acadèmics i dels estudiants en

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

aquesta mena de projectes.

7. Les polítiques impulsades pels ministeris d'educació superior del sud global no inclouen marcs que fomentin la col·laboració entre universitat i comunitat. Així, no és fàcil incorporar acadèmics de les comunitats com a professors

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

convidats. Tot i que vulguin impulsar la implicació amb la comunitat, els rectors de les universitats es troben sense el suport dels responsables polítics de les seves regions o països per endegar aquestes iniciatives.

Després d'haver analitzat els reptes, es fa evident la necessitat de treballar conjuntament entre el sud i el nord per fomentar les col·laboracions entre universitat i comunitat. La creació de noves aliances com ara GACER (Global

Institut Paulo Freire de Espanya · https://www.rizoma-freireano.org/reconstruccio-de-les-col%c2%b7laboracions-entre-comunitat-i-universitat-principals-reptes-del-sud-global/ · Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

Alliance for Community-Engaged Research) pot ser clau per sensibilitzar les universitats i la societat civil del sud global. Així mateix, un altre dels objectius prioritaris d'aliances com ara GACER durant els propers anys ha de ser influir en els òrgans de recerca i en els responsables de les polítiques educatives. En aquest sentit, pot ser molt útil comptar amb el suport de la UNESCO o d'altres organismes similars.

Tot i que els reptes poden semblar titànics, els exemples de col·laboracions innovadores esbossats en aquest article posen de manifest que els grans avantatges socials fruit d'aquestes empreses conjuntes són factibles, a més de desitjables.

Bibliografia

Brown, David. (ed.). 2005. *Practice-Research Engagement and Civil Society in a globalising world*. CIVICUS.

Gill, Saran Kaur. 2009. Academia, Industry and Community Collaboration in Malaysia: Strategies and Opportunities for the Future accessed on 10th August 2010.

Gourley, B.M. 2009. "Higher Education as a Force for Societal Change in the 21st Century". Paper presented at The Campus Engage International Conference "Higher education and civic engagement partnerships: create, challenge, change" Dublin 4 – 5 June 2009.

Kaul, Sanat. 2006. Higher Education in India: Seizing the Opportunity. ICRIER Working Paper No 179. Website: http://www.icrier.org/

Pant, Mandakini. 2010. Community University Partnerships in Mobilizing and Strengthening Knowledge for Sustainable Development: Case Studies from India.

Sharifah Hapsah, 2007. Community Service Programmes in Universiti Kebangsaan Malaysia. Presented at 11th. UNESCO-APEID Conference, "Reinventing Higher Education: Toward Participatory and Sustainable Development" from 12-14 December 2007, Bangkok, Tailàndia.

Tandon, R. (ed.). 2002.Participatory Research: Revisiting the Roots. Nova Delhi: PRIA.

Tandon, 2008. “In Search of Relevance: Higher Education for Participatory Research and Sustainable Development”. In *Reinventing Higher Education: Towards Participatory and Sustainable Development*. UNESCO Bangkok.

Notes

El material de les diferents xarxes i aliances s’ha extret dels seus llocs web originals.

Associations of African Universities

Home

Associations of Commonweslth Universities

http://www.acu.ac.uk/member_services/professional_networks/extension/Extension

Innovations in Civic Participation.

http://www.icicp.org

The Talloires Declaration: On the Civic Roles and Social Responsibilities of Higher Education.

http://www.tufts.edu/talloiresnetwork/downloads/TalloiresDeclaration2005.pdf

---

[1] Els autors treballen a la PRIA (Society for Participatory Research in Asia), www.pria.org.

Traducció: Unitat de Suport Lingüístic-Servei de Llengües Modernes, Universitat de Girona

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual